Oud Nieuws: De Amsterdamse Waterleidingduinen, 100 jaar geleden

Kees Verweij

Jan P. Strijbos op bezoek bij onze vereniging tijdens de presentatie van een van zijn films in de tachtiger jaren.

Rond 1920 schreef Jan P. Strijbos aan aardig boekje met allerlei belevenissen, die hij de afgelopen tijd in de natuur had meegemaakt. Dit boekje is getiteld "Waar de stilte spreekt". Jan P. Strijbos woonde in Heemstede en bezocht vele malen de Amsterdamse Waterleidingduinen, die er toen toch wel heel anders uitzagen. Problemen met Damherten waren toen nog onbekend. Ook broedden daar nog vogels als Geelgors, Doornsluiper (Griel) en Bruine Kiekendieven, die nu uit het duin verdwenen zijn. Verder woonden op verschillende plaatsen jachtopzieners, die de zorg hadden voor het jachtwild. Jachtpartijen waren hier aan de orde van de dag en dat betekende voor de jachtopzieners heel wat werk. Tevens moesten ze ervoor zorgen, dat stropers buiten het duingebied gehouden moesten worden. Met een van deze jachtopzieners, "Ome Jan ", had Jan Strijbos regelmatig contact. Hij bezocht hem in zijn kleine huisje bij het Renbaanveld en wisselde met hem heel wat waarnemingen uit. Het Renbaanveld bevindt zich in het noorden van de AWD tegen Zandvoort aan. Hier volgt een verslag van een van zijn bezoeken.

40

ROND DE RENBAAN.

Aan het einde van het verharde pad, dat zich in den beginne nu niet van z'n beste zijde laat zien, ligt net achter de laatste kromming, aan de Zuid-West-zijde veilig omsloten door een lage duinrichel, en aan den Noordkant door flink hoog opgeschoten popels, het oude eenvoudige huis van „Oome Jan" den koddebeier.

Ik weet niet precies wat eigenlijk de bekoring uitmaakt van dit pretentielooze en simpele huis. Is het de eenvoudige grondvorm, de fijne kleurschakeeringen van de fraaie Leidsche handvormsteen, waaruit de onderbouw is opgetrokken, het oude rietendak of het aardige, uit zink geknipte, jagermanneke, dat tot windvaan dient? Of de gulle en vriendelijke gastvrijheid van de „Renbaan"-bewoners?

Al mogen er, uit hygiënisch oogpunt tal van fouten aan dit bouwsel kleven, en al laat de practische indeeling en bewoonbaarheid veel te wenschen over, het ligt er als vanzelfsprekend, zooals een vogelnest past in de omgeving. Jaar na jaar heeft het de aangierende Zuid-Wester-stormen getrotseerd, de felste slagregens hebben geen invloed op de dichtgegroeide en bemoste mollige riet-deken die het dekt. Een geslacht van ras-koddebeiers zijn onder dit dak geboren en groot geworden. Kerels van het vak, met liefde voor hun arbeid, saamgegroeid met het duin waarin ze geboren en getogen zijn.

Graag wip ik bij het heengaan of op den terugtocht even op de Renbaan aan. Dan tik ik tegen het raam, tracht naar binnen te zien, het lichtje onder den koffiepot brandt, zet m'n stok en rugzak in het windhok en stap naar binnen.

Het is een tref als Oome Jan thuis is. Dan zit hij vlak naast het raam, gemakkelijk en rustig. Hij bezit die innerlijke rust, welke lieden, die te midden van de natuur zijn opgegroeid, kenmerkt. De onrust en haast van het moderne leven is hem vreemd.

„Een kop koffie?" Tante Heintje schenkt al in. „Ze is met geitenmelk, hoor!" zegt ze als ze me de geurige koffie toeschuift.

„Uitstekend, Tante Heintje, daar ben ik dol op," En terwijl ik drink en geniet, kijk ik naar Oome Jan. Graag zie ik z'n verweerden kop, er zit kleur in de door zon en wind gelooide huid; bij de pittige, donkere oogen, nog vol vitaliteit, de fijne rimpeltjes. Maar het liefste loop ik nog naast hem, door het duin. Daar is hij in zijn element; er is maar weinig wat hem ontgaat.

* * *

Het is verwonderlijk hoe hij, door jarenlange ervaring geheel ingesteld op alles wat er in het duin omgaat, ziet en opmerkt. Ontzag

41

heb ik voor de scherpte van zijn gezicht. Als we achter-in, bij het Fazantenbosch op een kop zitten, weet hij me precies te zeggen hoe de wijzers van het klokje van Vogelenzang (Oome Jan zegt d e n Vogelensang) staan, als ik nauwelijks de wijzerplaat kan vinden. Op een avond kom ik hem tegen, bij den Boerenpan. Samen gaan we op huis aan. Een troep vogels vliegt kalm voorbij. Met geen mogelijkheid krijg ik, ondanks mijn prismakijker, zekerheid omtrent de soort.

Ik wijs Oome Jan de voorbijtrekkende vogels.

„Ja", zegt hij, zonder naar ze te zien „waterwulpen" (regenwulpen). Hij had ze reeds gezien en . . . . . herkend. Nu had ik dit voor jagerlatijn kunnen houden, als niet even daarna het onmiskenbare gefluit van onze vogels het bewijs leverde, dat Oome Jan juist was met z'n determinatie.

Hij kent het duin van de „Dooie Hoek" tot aan de reep, van het „Stekkenveld" tot in „de Noord". En wat meer zegt: hij houdt van het duin. Vaak zat ik naast hem, terwijl hij z'n blikken over het landschap liet gaan, turend en . . . . . genietend. Maar als je hem spreekt over het genot dat het contact met de natuur hem schenkt, mompelt hij „Malligheid, boekenwijsheid, je bent nog een broekie . . . ik kijk naar m'n beesten en doe mijn werk". Mogelijk geniet hij op een andere manier dan U en ik. Maar dit staat vast: hij verheugt zich in het gadeslaan van de stille weelde der bloeiende meidoorns van het Rozenwater; te kijken naar de jodelende wulpen en de schermende kieviten van „De Duizend Meter", te luisteren naar het ruischen van de peppels, het lokken van de fazantenhen die haar kuikens bij zich roept, het schreeuwen van den doornsluiper en het ratelen van den nachtzwaluw in den zwoelen lentenacht, dit alles, het is hem als een levensbehoefte geworden. Het maakt voor hem niet veel uit wat voor weer het is; sneeuw noch regen, vorst noch storm kunnen hem doen besluiten thuis te blijven. „In duin is het nooit smerig of vies, zooals bij jelui in de stad," beweert hij altijd.

Zelden zag ik hem met een jas aan. Met het weer staat hij overigens op een vriendschappelijken voet, als weerprofeet is hij even betrouwbaar als de Bildt. Al met al maakt, dat we Oome Jan kunnen beschouwen als de type van het genus: duin-koddebeiër.

Soms vertelt hij van den „goede, oude tijd". Toen het „vinken" nog niet was afgeschaft en hij nesten van den aschgrauwen kiekendief vond achter in de „Zeventig Bunder" en het „Paradijs" nog een begroeid en vrij vruchtbaar duinterrein was, met mooie duinweiden, waar men, nu veertig of vijftig jaar geleden, paarden en koeien hield. De vroegere bewoners van het „Paradijs", twee oudjes (men spreekt nog steeds van Adam en Eva uit het Paradijs) kunnen je nog heele verhalen doen van dit terrein. Met het steeds droger worden der duinen verdwenen met de grasweiden de paarden en dit is typisch,

42

ook de geelgorzen. Oome Jan weet nog opperbest hoe ze in zijn tijd op de schaats en zonder af te binden, over de ondergeloopen en bevroren duinvalleien van Zandvoort naar den Vogelenzang reden. Thans is het Paradijs één groote zandwoestijn, een stuifruïne (zooals Oome Jan het noemt) van je welste, en het heeft nu niets meer van wat we ons van het Paradijs voorstellen.

Ook de Renbaan is nu niet meer te herkennen van de oude prent welke bij Oome Jan in de achterkamer hangt. Daar hadden tot in de tweede helft van de vorige eeuw draverijen en rennen plaats en er stonden een tribune en boxen. Een breede, dik met schelpen bedekte baan ging om het geheele terrein en zoo hier en daar vindt men nu nog tusschen de dichte vegetatie van duindoorns, resten van die schelpenbaan. In de eerste jaren nadat de baan verlaten werd, kwamen de vischdiefjes en bouwden hun nesten op het kale middenterrein. Maar de natuur nam al meer en meer bezit van wat haar eenmaal ontnomen werd en thans is de geheele baan welig begroeid met hooge duindoorns en prachtige vlieren. In het Zuid-gedeelte van de Renbaan vindt ge nog het vervallen en oude vinkenbaanhuisje.

Al is er veel, heel veel veranderd in het uitgestrekte terrein dat Oome Jan nu al meer dan een halve eeuw elken dag doorkruist, al broeden er geen raven en kiekendieven meer en zijn vele kostelijke plekjes veranderd of bedorven, toch behoort het nog tot een der mooiste en belangrijkste duingebieden van ons land. In zomer en winter, het geheele jaar rond, is het altijd weer een genot er rond te dwalen.

In dezen tijd van het jaar kunt ge er de groote buizerden bewonderen, die er hun speelsche wendingen en kringen boven het duin beschrijven of jagend langs de hellingen gaan en er gaat geen winter voorbij of er worden vischarenden gesignaleerd. Een dezer dagen hadden we er het gelukje zoo'n vischarend te ontmoeten. Er zijn nog tal van menschen, die, als je over arenden spreekt, denken aan lang vervlogen tijden of aan Zwitserland, dat altijd als de bakermat van de arenden wordt beschouwd, aan griezelige verhalen van babies, die door deze gevleugelde roovers medegedragen worden naar hun horst, hoog op een ontoegankelijke rots.

Nu kwamen er vroeger jaren, naar het schijnt, veel meer vischarenden binnen onze landspalen dan thans. Het is ook ergerlijk te bedenken, hoe er in ons land nog maar steeds op deze kostelijke dieren wordt geschoten. Telkens lezen we in de krant: „Een arend geschoten, 2.40 M. vlucht", etc. En de schutters voelen zich meestal of ze met het neerpaffen van zoo'n fijnen en koninklijken vogel een weldaad aan de menschheid bewijzen. Weet men wel, dat de regeeringen van Letland en Lithauen het noodig en nuttig achten, groote sommen te besteden aan het beschermen en bewaken van de

43

hun nog restende arendsnesten? En weet men wel, dat het schieten van arenden in Nederland bij de wet verboden en dus een onwettige en strafbare daad is?

Ik hoop maar, dat onze vischarend van het Westerkanaal zijn bezoek aan de Kennemer duinen niet met den dood moet bekoopen. Een ding is zeker, hij zal geen last hebben van Oome Jan, den koddebeier.

Jan van Honschooten met hond

"Ome Jan"

Waarnemingen april, mei, juni 2020

Peter Spierenburg

Waarnemingen zijn overgenomen van www.waarneming.nl. Hier is een volledig overzicht te vinden van de vogels en andere soorten die deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

Struikrietzanger bij de buren

Het voorjaar van 2020 was een uitgelezen periode om in Nederland een Struikrietzanger te zien. Helaas liepen we in Noordwijk deze primeur net mis. Van 14 tot 20 juni liet een Struikrietzanger zich uitgebreid horen en soms ook zien aan de overkant van de Leidse Vaart bij Noordwijkerhout. Je moest hiervoor wel aan de Noordwijkerhoutse kant van het water staan. Maar omdat de Leidse Vaart de grens van het waarnemingsgebied is zat de vogel feitelijk toch bij de buren in Teylingen. Dat maakte het geen minder spectaculaire waarneming en een goede gelegenheid om de karakteristieke zang te leren kennen. Zoals te verwachten met een soort met deze naam hield hij zich vooral op in een wilg, waar hij af en toe in beeld kwam. Dan waren ook de detailverschillen met Kleine Karekiet en Bosrietzanger te zien: een relatief lange snavel, opvallende oogstreep en de handpennen niet ver voorbij de tertials stekend. De Struikrietzanger is een oostelijke soort die bezig is met een opmars naar het westen. In de afgelopen decennia heeft de uitbreiding Finland en de Baltische Staten bereikt. Dat heeft ook geleid tot een toename van waarnemingen in Nederland. Na de eerste waarneming in 1990 worden er vanaf 2006 jaarlijks enkelen gemeld. Dit

Struikrietzanger 16 juni 2020 - Sarah Humphrey